

References:

1. Haas, H., & Ill, C. (2013). Gesprächsführungstechniken in der Einvernahme. <https://doi.org/10.5167/uzh-90873>
2. CASE OF WANNER v. GERMANY, (EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS October 23, 2018). [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-187958%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-187958%22]})

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-526-6-41>

THE INSTITUTE OF EXAMINATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS: PROBLEMS THAT DO NOT DISAPPEAR

ІНСТИТУТ ОСВІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМИ, ЯКІ НЕ ЗНИКАЮТЬ

Ryashko O. V.

Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Criminal Procedure and Forensics Lviv State University of Internal Affairs Lviv, Ukraine

Ряшко О. В.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Львівський державний університет внутрішніх справ м. Львів, Україна

Komissarchuk Y. A.

Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Criminal Procedure and Forensics Lviv State University of Internal Affairs Lviv, Ukraine

Комісарчук Ю. А.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Львівський державний університет внутрішніх справ м. Львів, Україна

Stetsyk B. V.

Candidate of Law, Associate Professor of the Department of Criminal Procedure and Forensics Lviv State University of Internal Affairs Lviv, Ukraine

Стецьк Б. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Львівський державний університет внутрішніх справ м. Львів, Україна

Хочеться одразу зазначити, що більшість вітчизняних науковців доволі критично оцінюють деякі аспекти, що напряму стосуються самостійності освідчування, як окремої слідчої (розшукової) дії. Як аргументи на підтримання цієї тези наводять положення, згідно якого проблематично або взагалі неможливо впевнено константувати факт наявності у людини стану алкогольного сп'яніння за допомогою звичайного стостереження. Не можна не погодитися із такою думкою, оскільки дійсно, такі, здавалося б характерні зовнішні ознаки часом можуть свідчити цілком про протилежне, а саме психічну хворобу, посттравматичний стресовий синдром або бути наслідком вживання деяких медичних препаратів. В таких випадках освідчування виявляється лише засобом виявлення та фіксування зовнішніх ознак, що можуть вказувати на стан сп'яніння та відповідно підставою для призначення судово-медичної експертизи.

Абсолютно погоджуємося з думкою, що освідчування особи на стан сп'яніння полягає не лише в огляді тіла живої людини, а й у проведенні лабораторних досліджень з використанням спеціальних знань та техніки, тому ототожнювати поняття «освідчування» як один із видів слідчих (розшукових) дій та «медичне освідчування», на нашу думку, не можна [1, с. 203].

Саме освідчування особи, враховуючи його специфіку, надає в максимумі короткий термін, можливість встановити особливості та ознаки, що мають значення у кримінальному провадженні, при цьому створюючи необхідні умови щодо їх фіксації та збереження, що в свою чергу забезпечує подальшу ефективність розслідування. Отже, можемо дійти висновку, що освідчування – це самостійна слідча (розшукова) дія, яка має чітко визначений об'єкт дослідження, є важливим фактором забезпечення досудового розслідування необхідною доказовою інформацією та відіграє важливе значення серед інших засобів одержання такої інформації.

Щодо такої досить делікатної слідчої (розшукової) дії, як освідчування то недотримання процесуальних вимог під час її проведення виступає неприпустимим порушенням прав людини та прямим втручанням в її особисте життя. Зрозуміло, що у такому випадку докази будуть визнані судом недопустимими та виключатися з процесу доказування. Таким чином, гарантії прав особи в кримінальному провадженні – це складна та багатоманітна система умов, засобів та юридичних механізмів, спрямованих на забезпечення належної реалізації визначених Конституцією, законами України та міжнародними

договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, прав особи в кримінальному провадженні.

Якщо звернути свій погляд на практичну реалізацію, то тоді даний процесуальний механізм викличе чимало питань. Уся проблема заключається в тому, що у практичній діяльності, як правило, освідування потребує термінового і невідкладного проведення, та саме від його своєчасності у більшості випадках залежить прогрес розкриття та розслідування кримінального правопорушення. З іншої сторони, для отримання дозволу на проведення освідування слідчому необхідно ініціювати перед прокурором відповідну постанову, що неабияк ускладнює процедуру, особливо якщо мова йде про її негайне проведення у нічний час. Зрозуміло, що такі затримки мають негативний вплив щодо її результативності та зводять нанівець її ефективність, оскільки деякі сліди чи явища на тілі людини мають здатність зберігатися нетривалий час (сліди від ін'єкції, стан сп'яніння тощо) або як варіант відозмінюватися чи зникати (піднігтьовий вміст, наявність сторонніх речовин) або в найгіршому випадку знищуватись особами, які є зацікавленими в тому, щоб досудове розслідування не досягло своєї мети, а її проведення без постанови прокурора одно-значно є підставою для визнання доказу недопустимим [2, с. 160].

Відносно примусового освідування, то важливим у цьому аспекті постає питання щодо підстав та меж допустимості психологічного та фізичного примусу при освідуванні. На жаль, законодавець не спромігся виділити окремі підстави для застосування примусового освідування особи, яка наділена різним процесуальним статусом у кримінальному судочинстві (підозрюваний, свідок, потерпілий).

Чинне законодавство не містить визначення понять «честь» та «гідність», а також не встановлює межі допустимої поведінки, яка б узгоджувалася з повагою до цих чеснот, забезпечувала їх непорушність та недоторканність (так само як і не містить чіткого переліку дій, що порушують честь та гідність інших осіб). Таким чином, застосувати на практиці положення статті 241 КПК України щодо заборони вчинення дій, які принижують честь і гідність особи – вкрай складно [3, с. 58].

Ще одним проблемним питанням виявляється момент, пов'язаний із залученням понять до проведення освідування. Цілком обґрунтованими є питання відносно доцільності залучення понять при оголенні особи та участі понять при освідуванні особи іншої статі. Виникнення цих питань є ц фактом цілком закономірним, оскільки проведення даної слідчої (розшукової) дії пов'язано з обмеженням

особистих прав та свобод людини. Зрозуміло, що сама присутність сторонніх осіб (понятих) породжує почуття внутрішнього супротиву та незручності [4, с. 277]

Таким чином, сам процесуальний механізм реалізації освідування у кримінальному провадженні, що зафіксований у ст. 241 КПК України, містить низку проблемних моментів, які викликають ускладнення під час його практичного застосування. До основних дискусійних положень слід віднести: звужену мету освідування; виключне повноваження прокурора щодо прийняття рішення про проведення освідування; слабку можливість забезпечення процесуальних гарантій прав особи під час проведення освідування із застосуванням примусу; недоліки в частині процесуального механізму реалізації освідування, що проведеться лікарем, експертом, а також в окремих випадках – за участю понятих [5, с. 210].

Гарантії прав особи пронизують увесь кримінальний процес з усіма його стадіями та етапами й відображені в чинному законодавстві у вигляді принципів (засад) кримінального провадження, правових презумпцій, а також уповноважуючих, зобов'язуючих та забороняючих норм, юридичних санкцій тощо. Особливого значення процесуальні гарантії набувають при проведенні слідчих (розшукових) дій, оскільки саме при їх проведенні з боку правоохоронних органів відбуваються найбільш серйозні втручання у права особи.

Гарантії ж покликані створити певний «баланс» при здійсненні відповідних втручань, забезпечити безперешкодно реалізацію учасниками кримінального провадження своїх прав та законних інтересів, а також впровадити ефективні механізми захисту особи від зловживань з боку сторони обвинувачення (хоча певні зловживання можуть спостерігатися й у діях сторони захисту) [3, с. 56].

Література:

1. Лучко О. А. Проблемні питання освідування у кримінальному провадженні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 202–204.
2. Топчій В., Карпенко Н. Заходи примусу для забезпечення освідування у кримінальному провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 4. С. 158–165.
3. Кучинська О. П. Гарантії прав особи при проведенні освідування: сучасний стан, актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. С. 54–62.

4. Конюшенко Я. Ю. Проблемні питання регламентації процесуального порядку проведення освідування у кримінальному провадженні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 2(23) Том 4. С. 275–279.

5. Грига М. А. Освідування у кримінальному провадженні: основні проблеми та шляхи їх розв'язання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2022. С. 205–210.